

משה חיים פלח

בענין מחיצות ניכרות

אולם מדברי תוס' (ד"ה סג) וכמה ראשונים נראה לכאורה לא כן, דהתוס' הקשו דלקמן (יח"ז) מכשרינן פי תקרה בסוכה והא ליכא מחיצות ניכרות, ותיירו דפי תקרה שפיר חשיב מחיצות ניכרות, ואם איתא דבסוגין נתחדש דבעמוד לא אמרינן כלל גוד אסיק מחיצתא, מאי שיאטיה לדין פי תקרה (והרי לא הקשו תוס' על ע"ש דין פי תקרה בעלמא אלא היאך מהני לסוכה) ומבואר לכאורה דהתוס' פירשו דאף בעמוד אמרינן גוד אסיק מחיצתא, ומאז טעמא חשיב ע"ג העמוד רשות היחיד, אלא רבא חדיט דמחיצות דגוד אסיק לא מהנו להכשר סוכה, ומשום דלסוכה צעינן מחיצות הניכרות, ואהא הקשו תוס' דפי תקרה נמי לא הוי מחיצה הניכרת.

ויעוין עוד בתוס' לקמן (ו א) אינה ניתרת אלא בצורת פתח כו' אע"ג דצ"ג קמא דעירובין לא הדינן שיעורא לקנה של צורת פתח כו' גבי סוכה החמירו דצעינן מחיצות הניכרות עכ"ל, ובפשוטו כוונתם לדברי רבא צסוגין דבסוכה צעינן מחיצות הניכרות, ומבואר דפירשו דנתחדש הכא דלענין סוכה צעינן מחיצות הניכרות טפי מלענין שבת, ול"ה מדיני גוד אסיק, דלא אמרינן גוד אסיק אלא במחיצות הניכרות.

ובן מבואר בדברי הריטב"א וז"ל אמר ליה רבא צעינן מחיצות הנכרות וליכא, פירש מורי נ"ר מחיצות הניכרות ונראות עמה מה שאין כן בשבת דלא צעינן נראות עמה כל היכא דנראות וניכרות דהא ודאי צעינן אף לענין שבת עכ"ל, ויעוין עוד בריטב"א לעיל (ע"א) צסוגיא דחקק, דהא דבסוכה צעינן מחיצות הסמוכות לסכך ולענין שבת לא צעינן מחיצות סמוכות לרשות, משום דבסוכה צעינן מחיצות הניכרות עמה וכדאמרי צסוגין.

ובן מבואר בר"ן וז"ל צעינא מחיצות הניכרות וליכא, פירוש דאע"ג דלגבי שבת אמרינן גוד אסיק לא אמרינן הכי לגבי סוכה דצעינן בה מחיצות הניכרות כעין דירה עכ"ל.

אך עמדו האחרו' דלכאור' התוס' והריטב"א סתרו משנתם, דהנה לקמן מיבעי לן דדילמא על שפת הגג דברי הכל כשרה, וציארו תוס' (ד"ה ד"ה אצל) דאזי אף כמסקנא דרבא דבעמוד לא מהני, דמחיצות צית חשיבי ניכרות טפי כיון דניכרות צבית, וכ"כ הריטב"א וז"ל אפי' לרבא דאמר גבי עמוד דלא אמרינן הכי שאני הכא דאיכא מחיצות עשויות למטה והווי מחיצות הנכרות, ורבנן סברי דלא אמרינן גוד אסיק

היתה גבוהה מעשרים אמה וזנה בה עמוד שהוא גבוה עשרה טפחים ויש בו הכשר סוכה סבר אציי למימר גוד אסיק מחיצתא אמר ליה רבא צעינן מחיצות הניכרות וליכא, הנה נחלקו הראשונים צביאור דברי רבא, ריהטת הגמ' דרבא אהדר ליה דמחיצות העמוד עצמן אינן ניכרות כיון דאינן מקיפות חלל, ובמחיצות שאין ניכרות לא אמרינן גוד אסיק, דהא ליטנא דגמ' סבר אציי למימר גוד אסיק מחיצתא ואהא דחי רבא צעינן מחיצות ניכרות, ומשמע דדחי דלא אמרינן גוד אסיק.

ובן צסוגיא דעירובין (פט"א) גבי גג פליגי רב ושמואל אי מותר לטלטל בכולו ואמרי' במחיצות הניכרות דכולי עלמא לא פליגי כי פליגי במחיצות שאינן ניכרות רב אמר אין מטלטלין בו אלא בארבע אמות לא אמר גוד אסיק מחיצתא ושמואל אמר מותר לטלטל בכולו דאמר גוד אסיק מחיצתא, והתם היינו דהיכא דהמחיצות אינן ניכרות לא אמרינן כלל גוד אסיק מחיצתא.

ובן נראה מדברי כמה ראשונים צסוגין, דפירשו דטעמא דרבא דצכה"ג לא אמרינן כלל גוד אסיק מחיצתא, וז"ל רבנו אברהם מן ההר צעינן מחיצות הניכרות, כלומר כי אמרינן גוד אסיק הני מילי במחיצות הניכרות, כלומר שיש להם תוך, אבל מחיצות של עמוד אין להם תוך, הילכך לאו ניכרות נינהו ולא אמרינן במחיצות כדי כי הני גוד אסיק, אבל לעצמן מחיצות נינהו, דעמוד כה"ג רשות היחיד לפילו הוא מונח ברשות הרבים, ונהי דאוריר רשות היחיד עולה עד לרקיע, מיהו הכא לשוייה סוכה כשירה נצטרך לומר גוד אסיק מחיצתא, במחיצות שאינן ניכרות כזה לא אמרינן גוד אסיק, שהרי אין המחיצות נראות וניכרות עכ"ל, וכן מבואר צס' העיטור (הל' סוכה ד"פ) וכן מבואר במאירי.

ובן ציאר צחידושי רבינו חיים הלוי (פ"ד מסוכה הי"א) למה דלידד הרמב"ן (שבת ט"ז) דברשות היחיד דעמוד ליכא דינא דרשות היחיד עולה עד לרקיע, ואם איתא דאף בעמוד אמרינן גוד אסיק מחיצתא לכאור' ליכא טעם דלא יהא צוה דינא דרשות היחיד עולה עד לרקיע, אלא ע"כ דהרמב"ן פי' מסקנא דרבא צסוגין דבעמוד לא אמרינן כלל גוד אסיק מחיצתא (ואף אציי הדר ציה כד הוכיחו האחרו' מקושית תוס' מפי תקרה דמכשר אציי וכן מלשונם דהעמידו דצריהם על דברי אציי וכתבו לצסוק מסיק כו') וכן דקדק הגר"ח שם מלשון הרמב"ם (פ"ד מסוכה הי"ד) דבעמוד לא אמרינן כלל גוד אסיק.

ונראה צביאור שיטת הרי"ד, דהנה לשון הרמב"ם (פ"ד מסוכה ה"ד) צנה צה עמוד ויש צו הכשר סוכה פסולה, שאין אלו מחיצות הנכרות ונמצא על גב העמוד סכך כשר בלא דפנות, ודקדק בחידושי רבינו חיים הלוי (צה"א) דס"ל דבעמוד לא אמרינן כלל גוד אסיק מחיצתא וכנ"ל, אך עמד שם דמסתימת דברי הרמב"ם (פי"ד משנת ה"א) משמע דאף רשות היחיד דעמוד דינה ככל שאר רשות היחיד דאית צה דינא דרשות היחיד עולה עד לרקיע.

וביאור הגר"ה שם בשיטת הרמב"ם וז"ל דס"ל דהא דרשות היחיד עולה עד לרקיע אין זה משום דינא דגוד אסיק, כי אם דהוא דין צפני עצמו דהמחיצות התחתונות שיש בהן עשרה גודרות את המקום עד לרקיע ומשוו ליה לכוליה רשות היחיד, וזהו כללל צמחיות דכל שיש בהן שיעורא דעשרה גודרות את המקום עד לרקיע, אשר על כן שפיר הוי תל רשות היחיד עד לרקיע ואף על גב דלא אמרינן ציה גוד אסיק מחיצתא, משום דהמחיצות החיצונות של התל הסוצצות אותו הם גודרות את המקום עד לרקיע ועושין אותו רשות היחיד, אלא דציה חלוק סוכה משבת, דסוכה לא מהניא כלל הא דהמחיצות התחתונות גודרות את המקום עד לרקיע, כי אם דבעינן דפנות ממש במקומה, וצריכינן לזיה דוקא להיילכתא דגוד אסיק, דחשבינן להו לעצם המחיצות כאלו הן עולות למעלה, אבל בלא זה דחשבינן לעצם המחיצות כאלו הן עולות למעלה, כי אם דהמחיצות שלמטה גודרות את המקום שלמעלה, זה לא מהניא רק לדין רשות היחיד ולא לדין דפנות דסוכה עכ"ל הגר"ח.

ויעוין בד' החזו"א (בגליונות שם) דנקט דזיה גופא גדר דין גוד אסיק, ויעוין עוד בחזו"א (סי' קס"ד) דצביאור גדר דינא דגוד אסיק וז"ל צור עמוק עשרה ורחב ארבעה כל המקום הזה עד לרקיע מובדל מסביבותיו שהמעלה נטפל למטה דארץ נתן לצני אדם, וזהו ענין גוד אסיק ר"ל שפעולת הרה"י ע"י מחיצותיו גם למעלה עכ"ל.

ונראה צביאור שיטת הרי"ד דתרי גדרי גוד אסיק מחיצתא איכא, חדא לדון דהמחיצות עצמן עולות, ועוד דבכח המחיצות לגדור עד לרקיע, ונראה דהרי"ד ס"ל דבעמוד לא אמרינן גוד אסיק מחיצתא לדון כאילו המחיצות עצמן עולות, והא דעמוד חשיב רה"י היינו משום דהמחיצות התחתונות גודרות עד לרקיע וכדצביאור הגר"ח (והא נמי מיקרי גוד אסיק מחיצתא) ומה דכתב הרי"ד דצביאור סבר דמחיצות סוכה כמחיצות שבת דאמרינן צהו גוד אסיק, היינו דצביאור סבר דכשם דמהני המחיצות התחתונות לגדור ע"ג העמוד עד לרקיע, ה"נ מהניא

מחיצתא דהכי נמי לא הוו מחיצות הנכרות, ואתיא כרצא ודלא כאציי דהוה מכשר אף בעמוד עכ"ל, והתינה אי נימא דטעמא דרצא משום דבעמוד לא אמרינן גוד אסיק, ניחא די"ל דצמחיות דצית הניכרות צצית מודה דאמרינן גוד אסיק, אך אי טעמא דרצא דמחיצות דגוד אסיק לא מהנו לסוכה, כיון דצסוכה צעינן מחיצות ניכרות, מה לי דמחיצות הצית ניכרות צצית, והא צסוכה אינן ניכרות כלל.

ועוד תמהו דצברי הריטב"א, דצברי הריטב"א לקמן (טו א) מצואר דצסוכה צעינן מחיצות המגיעות עד לסכך, והא דמכשרינן מחיצה י' טפחים היינו מדין גוד אסיק, ולכאורה חזינן דמהני גוד אסיק צסוכה [אלא דציה יתכן לדין דפנות ניכרות דסוכה סגי דמקצת הדופן ניכרת צשיעור י' טפחים דהוא שיעור דופן, וכלפי דינא דמחיצות מגיעות לסכך, די"ל דיסודו לצרף המחיצות לסכך, מהניא אף מחיצה שאינה ניכרת (ועוד אפי' דכל דמקצתה ניכרת צסוכה חשיבא ככולה ניכרת)].

ונראה לדון צישוצ שיטת תוס' והריטב"א צהקדס דברי הרי"ד, דהנה תוס' רי"ד צסוגין כתב וז"ל סבר אציי למימר גוד אסיק מחיצתא, פירוש דהוה מדמה אציי מחיצות דסוכה למחיצות דשבת, אילו היה תל גצוה צרה"ר אין מטלטלין צכולו כאילו היו מחיצות מקיפות סביב דמה לי אם מקום התל היה חלול ומוקף מחיצות מה לי אם הוא שלם, והה"נ צסוכה, ורצא לא דמי דהתם גציה שבת לא צעינן סככה אבל צסוכה צעינן סככה ואם אין המחיצות ניכרות לא אמרינן צהו גוד אסיק מחיצתא עכ"ל.

ודברי תוס' רי"ד צריכים ציאור, דצריש דצרי' הוה מדמה אציי מחיצות דסוכה למחיצות דשבת כו' ורצא לא דמי דהתם גציה שבת לא צעינן סככה כו' משמע דרצא אתי לחלק בין מחיצות שבת למחיצות סוכה, דאף דחשיבא מחיצה לענין שבת לא חשיבא מחיצה לענין סוכה, ומשום דצסוכה צעינן מחיצות הניכרות, ואילו צסוף דצרי' נקיט תוס' רי"ד ד'אם אין המחיצות ניכרות לא אמרינן צהו גוד אסיק מחיצתא, ומשמע דמחיצות דגוד אסיק שפיר מהנו לענין סוכה [וכ"ה צפסקי הרי"ד (טו א) דכל מחיצות שאין מגיעות לסכך הכשרן מדינא דגוד אסיק וז"ל אף על פי שאינן מגיעות עד הסכך כשירה דאמרי' גוד אסיק מחיצתא עכ"ל] אלא טעמא דרצא משום דצמחיות שאינן ניכרות לא אמרינן גוד אסיק.

ועוד צ"צ הא דצביאור תוס' רי"ד צריש דצרי' טעמא דרצא דסוכה לא דמיא לשבת כיון דצסוכה צעינן סכך, דמה נתינת טעם איכא צציה לענין חסרון דמחיצות שאינן ניכרות.

דרואין כאילו פי תקרה יורד וסותם ממש דומיא דגוד אסיק דמחילות הניכרות).

וכן הא דציאר הריטצ"א דטעמא דלא מהני גוד אסיר לענין סוכה משום דבעינן מחילות הניכרות עמה, היינו דמהאי טעמא לא סגי בהא דהמחילות התחתונות גודרות עד לרקיע, והיינו במחילות עמוד דוקא, דכיון דאינן ניכרות לית בהו דין גוד אסיק להעלות המחילות ממש, אלא רק דהמחילות התחתונות גודרות עד לרקיע, אך במחילות צית כיון דהן ניכרות בצית, אמרינן בהו גוד אסיק מחילתא ממש, דרואין את המחילות עצמן כאילו עולות, והא שפיר מהני אף לענין סוכה, דחשיב כמחילות הניכרות ונראות עמה.

אולם ברש"י בכ"ד (לק' כה א, שבת ו ב, עירובין טו א, פט א) נראה להדיא דהא דעמוד חשיב רשות היחיד היינו משום דחשבינן למחילות עצמן כאילו עולות, ולדברי רש"י, ע"כ כוונת הגמ' דאף דאמרי' גוד אסיק ממש ואף בעמוד דיינינן למחילות כאילו עולות, מ"מ לא מהני לסוכה, ומשום דלסוכה בעינן מחילות הניכרות, ולפ"ז שוב נ"צ הא דבעינן למימר דשפת הגג דברי הכל כשרה, דבפשוטו לדרך זו ל"ש לחלק בין מחילות עמוד למחילות צית, דאף דניכרות בצית, אך אינן ניכרות בסוכה.

ועוד דבעיקר ד' תוס' והראשונים דמחילות צית עדיפי כיון דניכרות בצית, תמהו האחרו' דהא בשפת המחילה הפנימית ל"ש למעבד גוד אסיק, כיון דהתקרה מפסקת, ושפת המחילה החיצונה אינה ניכרת (ויעוין בחזו"א סי' קנ ססק"ה דמ"מ מהני מה שניכר בפנים לחוק גוד אסיק דמחילה החיצונה למיהוי הניכרת יעו"ש).

ונראה לדון, דהנה האחרו' תמהו בעיקר הסוגיא, דמיבעי לן לר"נ דילמא צו וצו מחלוקת, דמהיכ"ת למעבד תרי פלוגתות, וצוה כתצו האחרו' דיל"פ דהא"נ אין כוונת הגמ' דדילמא פליגי נמי בדין גוד אסיק, אלא אי צו וצו מחלוקת היינו דלכו"ע לא אמרינן גוד אסיק, והא דמכשיר רבי יעקב בשפת הגג היינו דוקא באיכא טפח ומדין דיומד דין.

אך תמהו האחרו', בהא דאמרינן לעולם בשפת הגג נמי פליגי והא דפליגי באמצע הגג להשמיעך כחו דרבי יעקב, דמאי שייך צוה להשמיעך כחו, והא תרי פלוגתות נינהו, ולא שמעינן חדא מחברתה, והשתא דפליגי באמצע הגג, אפ' דשפת הגג בלא טפח מודה רבי יעקב דפסולה [והא דפרכי' מעיקרא דשפת הגג דברי הכל כשרה, היינו כנ"ל דכיון דלא פליגי בשפת הגג שמעינן דצוה לכו"ע כשרה מנ"ד אחר משום גוד

הך גדירה גם לדין מחילות סוכה, ולא בעינן דפנות ממש במקומן.

ורבא דחי דצסוכה לא מהני הנך מחילות, וציאר הרי"ד משום דבעינן סככה, ויל"פ דכיון דצסוכה בעינן מחילות מגיעות לסכך, דבעינן לזרף המחילות לסכך, לזה בעינן מחילות ממש, ולא סגי במה דהמקום נידון כמוקף וגדור, דמ"מ הנך מחילות הגודרות הן מקום אינן מגיעות לסכך.

ומה דסיים הרי"ד 'ואם אין המחילות ניכרות לא אמרינן בהו גוד אסיק מחילתא' אתי לבאר מילתא אחריתי, דנהי דע"ס הא דהמחילות התחתונות גודרות לא מהני לסוכה, ומשום דבעינן מחילות מגיעות לסכך, אך אמאי לא אמרינן בהנך מחילות גוד אסיק מחילתא ממש לדון כאילו המחילות עולות, ושוב יהיו נידונות כמחילות המגיעות לסכך, וככל מחילות סוכה שאין מגיעות לסכך, דמבואר בפסקי הרי"ד (טו א) דהכשרן מדין גוד אסיק, וצוה ציאר הרי"ד דהכא כיון דאין המחילות ניכרות לא אמרינן בהו הך דין גוד אסיק מחילתא.

ויעוין בפסקי הרי"ד דהוסיף צסו"ד ו"ל צסוכה בעינן סככה ואם אין המחילות ניכרות לא אמרי' בהו גוד אסיק מחילתא, אבל בשבת היכא בעי לא סוקינהו ומשום הכי מטלטל בכל התל עכ"ל, ומבואר לכאן' דלענין שבת לא בעינן כלל לאסוקינהו למחילות אלא הוי כולו רשות היחיד אף בלא דין גוד אסיק ולמשנ"ת היינו דצוה לא בעינן למידן דהמחילות ממש עולות, אלא גדר הדין דהמחילות התחתונות גודרות עד לרקיע.

וביאר לישראל דגמ' לדרך זו, דאציי סבר למימר גוד אסיק מחילתא, היינו דאמרינן דהמחילות התחתונות גודרות אף למעלה, א"ל רבא מחילות הניכרות בעינן וליכא, והיינו דהך דין גוד אסיק לא חשיב מחילות ניכרות, ולסוכה בעינן מחילות הניכרות דוקא [אך אידך דין גוד אסיק במחילות דרואין המחילות כאילו עולות, שפיר חשיב מחילות ניכרות].

ומעתה יש לדון ליישצ עד"ז דברי תוס' והריטצ"א, דמשה"ק תוס' מהא דמהני פי תקרה, היינו דנקטי (עכ"פ נקושייתס) דגדר פי תקרה לא הוי דרואין את המחילה כיורדת וסותמת ממש, אלא גדר הדין דפי התקרה גודר כנגדו עד לקרקע (וע"ד סדרת הגר"ח דדין רה"י דעמוד לשיטת הרמב"ם) וסגי צוה לדין דפנות סוכה, וא"כ אף דמסיק רבא דבעמוד לא אמרינן גוד אסיק מחילתא ממש לדון כאילו המחילות עצמן עולות, אך כיון דמודה רבא דהמחילות התחתונות גודרות עד לרקיע, אמאי לא מהני לענין סוכה דומיא דפי תקרה, וצוה חילקו דפי תקרה חשיב מחילות ניכרות טפי (וימתן דהתם הגדר

הניכרות, לזה מהני דין דיומדין, וזהו דמיצעי לן, אי חכמים פליגי אף בשפת הגג, והיינו דדין דיומדין לא מהני אף לסלק חסרון דמחילות שאינן ניכרות, או דילמא לא פליגי אלא באמצע הגג, דהדיומדין הוו כל מחילות הסוכה, אך בשפת הגג, דהוי רק לסלק חסרון דמחילות שאינן ניכרות, מודים חכמים דמהני דין דיומדין.

וכן נראה לכאן מלשון ספר המאורות וז"ל בין באמצע הגג בין בשפת הגג, ולא אמרינן קונדסין נידונין משום דיומד בגוד אסיק מחילה, משום דזעינן מחילות הניכרות, וכן נמי לא אמרינן רואין כל שאילו יחקקו ויחלקו ויש בהן טפח לכאן וטפח לכאן נידון משום דיומד, דקיימא לן שתיס כהלכתן זעינן עכ"ל.

ויעוין בס' כתוב שם דהא דהשמיט הרי"ף דברי חכמים משום דכתב דינא דשתיס כהלכתן, וז"ל הרמב"ן במלחמות שם וכן הא דת"ר נעץ ד' קונדסין וסכך על גבן ר' יעקב מכשיר וחכמים פוסלין וקי"ל כרצנן בין באמצע הגג בין על שפת הגג רואה אני זה דברי הרב ר' אברהם שהשמיטה רצינו לזו לפי שכתב לקמן ת"ר שתיס כהלכתן ושלישית אפי' טפח וכיון שלא חלק בין על שפת הגג בין באמצע הגג ממילא שמענו שלעולם אינה כשרה עד שיהו ב' כהלכתן ושלישית אפי' טפח וזה לשון הברייתא עצמה דקתני שהיה ר' יעקב אומר דיומדי סוכה טפח וחכ"א ב' כהלכתן ושלישית אפי' טפח שנה לנו דרך קצרה תנוח נפשו בעולם שכולו ארוך עכ"ל, ומצואר דמדינא דשתיס כהלכתן שמעינן אף בגוונא דשפת הגג, ולמשנ"ת מצואר טפי, כיון דגם בשפת הגג זעינן לדין דיומדין.

אסיק, אך מאי משני דפליגי באמצע הגג להשמיעך כחו ר' יעקב].

ועוד דבפירוש רצינו חננאל מצואר דשפת הגג דמכשיר רבי יעקב היינו מדין גוד אסיק, ולפ"ז מצואר לכאורה דפליגי בתרתי.

והרש"ש כתב דיסוד דין דיומדין נמי הוי מדין גוד, וזיין ללשון רש"י לקמן (ו' ז) דרואין כאילו יש מחילה מזה לזה, אלא דגוד אסיק דמחילות עדיפי כיון דאיכא מחילות ממש למטה, ומיצעי לן אי בהך גוד מודים חכמים, או דילמא בתרוויהו פליגי, אולם שיטת תוס' זעירובין (י' ז) דגדר דין דיומדין היינו דעי"ז שזעינן לפירצה שזיניהם כפתח, ולשון הרמב"ם (פי"ז משנת ה' לג) דגדר דין דיומדין 'הואיל ויש בכל זוית וזוית מחילה גמורה שיש בה גובה עשרה ויותר מארבעה על ארבעה והרי הרצוע ניכר ונראה ונעשה כל שזיניהם רשות היחיד', ולכאן לפ"ז אי"ז שייך לדין גוד, ואף בשיטת רש"י יל"ד.

ולבאורה נראה לדון, דמאי זעינן למימר דשפת הגג לכו"ע כשרה היינו דוקא ע"י קונדסין ומדין דיומדין, דבאמת אף בבית איכא חסרון דמחילות שאינן ניכרות כרצא, והיינו דמחילות דגוד לא מהנו לסוכה, אלא דסברי רבנן דמ"מ בצירוף הדיומדין מהני, דעי"ז שפיר חשיב מחילות ניכרות, ואף דסברי דלא סגי בדיומדין זפנ"ע להכשר מחילות סוכה, דזעינן שתיס כהלכתן, אך הכא לעצם דין מחילות הסוכה שפיר מהני גוד אסיק, אלא הא דזעינן בסוכה דיהיו מחילות